

*Keresztúri Judit Lilla – Lublőy Ágnes – Benedek Gábor*⁴⁸⁵: **Cukorbetegség kezelésére újonnan fejlesztett készítmények terjedésének vizsgálata**

Bevezetés

A gyógyszercegek legújabb, innovatív készítményeinek elterjesztése számos piaci szereplő számára fontos. Az új gyógyszer révén az orvosok számos esetben a betegek állapotának gyorsabb stabilizálásával, illetve akár tünetmentessé tételével tudnak gyógyítani. A betegek hatékonyabb, új hatóanyagokból készített gyógyszerek segítségével egy magasabb életszínvonalon élhetnek az esetleges krónikus betegségük mellett. Az államnak fontos, hogy a munkaerőpiacon munkavégzésre képes emberek legyenek. A gyógyszercegeknek pedig a realizált profitjuk révén lehetőségük van kutatásra és fejlesztésre, valamint növekedésre.

A gyógyszerek terjedését meghatározó tényezők ismerete több szempontból is kiemelkedő fontosságú. Egyrészt, ha egy gyógyszerceg egy új gyógyszert szeretne a piacra bevezetni, akkor a tényezők ismerete jól jöhet a marketing költségvetését célirányos elköltéséhez, annak megállapításához, hogy hová kell helyezni a hangsúlyt, hogy a szakorvosok minél hamarabb alkalmazzák a szóban forgó készítményt. Másrészt, a tényezők ismeretének birtokában a terjedés folyamata felgyorsítható. Ugyan a gyógyszergyártó cégek gyakorta rukkolnak elő valamely új gyógyszerrel, és mindent megtesznek a gyors bevezetés érdekében, a készítmények orvosi gyakorlatba való bevezetése sokszor elhúzódik⁴⁸⁶. Amennyiben egy újonnan kifejlesztett gyógyszer olyan terápiát tesz lehetővé, amire eddig igény ugyan volt, de kínálat nem, akkor a gyógyszer gyors bevezetéséből mind az orvostudomány, mind a társadalom profitálhat. Harmadrészt, a tényezők ismerte költséghatékonyabb egészségügyi gazdálkodást tehet lehetővé: két azonos hatásossággal bíró készítmény közül annak terjedését kell elősegíteni, amelyik olcsóbb, illetve a drágább készítményeket csak jelentős terápiás javulás esetén szabad propagálni. Negyedrészt, a tényezők függvényében pontosabban előre jelezhetővé válik a gyógyszerhasználat. A gyógyszerhasználat előrejelzése nemcsak a gyógyszergyártó cégeknek, hanem a gyógyszerkassza tervezői számára is fontos. Végezetül, a tényezők ismerete fontos lehet a szakmai célú, tudományos reklámanyagok megtervezésénél és az orvos továbbképzések lefolytatásánál.

Tanulmányunk célja azon tényezők azonosítása, amelyek szignifikánsan befolyásolták két innovatív, eddig nem létező ATC kódon nyilvántartásra kerülő készítmény felírásának esélyét.⁴⁸⁷ A nemzetközi trendekkel összhangban a cukorbetegségben szenvedő betegek száma hazánkban is folyamatosan nő, és a nagy piaci potenciál miatt a gyógyszergyártó cégek a közelmúltban számos új készítményt fejlesztettek ki. A magyar piacra 2008 áprilisa és 2011 áprilisa között tizenegy új, a 2-es típusú (nem inzulinfüggő) cukorbetegség kezelésére alkalmas gyógyszer került támogatott formában bevezetésre.

---

⁴⁸⁵ *Benedek Gábor* a szingapúri Thesys SEA Ltd. üzletfejlesztési igazgatója és a Budapesti Corvinus Egyetem Matematikai Közgazdaságtan és Gazdaságelemzés Tanszék adjunktusa. (E-mail: gabor.benedek@thesys.com). *Keresztúri Judit Lilla* a Budapesti Corvinus Egyetem Befektetések és Vállalati Pénzügy Tanszékének PhD hallgatója. (E-mail: lilla.kereszturi@uni-corvinus.hu). *Lublőy Ágnes* a Budapesti Corvinus Egyetem Befektetések és Vállalati Pénzügy Tanszékének docense. (E-mail: agnes.lubloy@uni-corvinus.hu). Lublőy Ágnes részéről a kutatást két éves poszt-doktori ösztöndíj formájában az AXA Research Fund támogatta. A kutatás során felhasznált jövedelmi adatokat a GeoX Kft. (<http://www.geoindex.hu/>) tértízesmentesen bocsájította rendelkezésünkre, amelyért köszönettel tartozunk Prajczer Tamásnak és Géczy Juditnak.

⁴⁸⁶ Berwick, D. M.: Disseminating Innovations in Health Care. *JAMA*, 15/289. sz. 1969–1975. old.

⁴⁸⁷ Az ATC (Anatomical Therapeutic Chemical classification system) betűszó a WHO által ellenőrzött olyan anatómiai, gyógyászati és kémiai osztályozási rendszert jelent, amit gyógyszervegyületek osztályozására fejlesztettek ki. Az osztályozási rendszeren belül a gyógyszerek a hatás kifejtésének helye, a terápiás és a kémiai tulajdonságaik alapján kerülnek csoportokba.

A gyógyszerek támogatott formában való bevezetésével az OEP nemcsak a gyógyszer hatásosságát ismeri el, hanem annak társadalmi fontosságát is.

Statisztikai modell

Tanulmányunkban Cox⁴⁸⁸ 1972-ben publikált regressziós modelljét használjuk fel, hogy azonosítsuk azokat a szignifikáns tényezőket, amelyek hatással vannak az új antidiabetikumok terjedési folyamatára. Számos tudományos írás a terjedési folyamatra ható tényezőkre ezen modell segítségével azonosítja⁴⁸⁹. Az adatokat jobbról cenzoráltuk, tehát azokat a szakorvosokat is figyelembe vesszük a paraméterek becslésénél, akik nem írták fel a készítményt a megfigyelési időszakunk végéig, hiszen a magasabb elemszám pontosabb becsléshez vezet. Az 1. számú egyenlet alapján, a modell arra a kérdésre keresi a választ, hogy egy adott esemény mikor következik be az ismert változók függvényében $h(t, X_k)$.

$$h(t, X_k) = \lambda_0 \exp(\beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k), \quad (1)$$

ahol λ_0 a baseline hazardfüggvény, X a magyarázó változó, amelyből k darab szerepel az egyenletben. Az adatbázisunkban 3 magyarázó változó esetében a bővített, folytonos modellt alkalmaztunk, amelynél a magyarázó változó értéke függ az időtől. A modellből azokat a magyarázó változókat kizártuk, ahol magas korreláció (0,65) állt fent.

Adatbázis

Az elemzésünkhöz két fő és öt egyéb adatbázist használtunk fel. A két fő adatbázis tartalmazza a receptadatokat, és az orvosok tulajdonságait.

A gyógyszerterjedési vizsgálat alapadatait, azaz a receptadatokat a DoktorInfo Kft. biztosította, amely adatbázisba a hazánkban praktizáló háziorvosok több mint 20 százaléka szolgáltat adatot. Az adatbázisba a 899 háziorvos önkéntesen küldi be a vényköteles recepten szereplő adatokat, amelyért cserébe díjazásban részesül. (Az Országos Egészségügyi Pénztár felé a háziorvosok kötelező jelleggel jelentik a beteg identitására is kiterjedő receptadatokat, ezen adatok azonban szigorúan bizalmasak.) A háziorvosok mintája reprezentatív nem, kor, és régió tekintetében. A receptadatok tartalmazzák a felíró háziorvos azonosító számát, felírás dátumát, a gyógyszerjellemzőit (felírt készítmény neve, ATC kód, adagolás módja), a gyógyszertámogatás mértékét, és a beteg jellemzői közül a betegkorát és nemét). 2009. január 1-től kötelező a háziorvosnak a recepten feltüntetnie a közös beteggondozásban részt vevő betegre vonatkozóan annak a szakorvos nevét vagy pecsétszámát, aki az adott készítményt háziorvosi utánírásra javasolta. Ennek következtében ismerjük közvetetten a betegek szakorvosát.

A másik fő adatbázisunk Egészségügyi Engedélyezési és Közigazgatási Hivatal (továbbiakban EEKH) adatbázisa, amely a szakorvosok szociodemográfiai, és munkahelyi adatait tartalmazza.

A kutatásunkhoz öt egyéb adatbázis adatait integráltuk még. A GEOX adatbázisa alapján meghatároztuk, hogy az adott irányítószám alatt, illetve Budapest esetén 100*100 méteres körzetben mekkora a háziorvos címéhez kapcsolódóan az ott lakó emberek átlagjövedelme, majd így becslést tudtunk adni egy adott szakorvos betegeinek átlagjövedelmére. A ComFit (magyar orvosi jellegű tudományos írások bibliográfiai gyűjteménye) adatbázisa alapján mérni tudtuk egy adott szakorvos tudományos munkásságát. A Magyar Diabétesz Társaság (továbbiakban MDT) adatai alapján a szakorvosok tudományos aktivitást tudtuk figyelembe venni, azaz azt, hogy ki a társaság

---

⁴⁸⁸ Cox, D. R.: Regression Models and Life-Tables. *Journal of the Royal Statistical Society Series B Methodologica*, 34/2. sz. 187–220. old.

⁴⁸⁹ Lásd például: Korda, R.J., Clements, M.S. & Dixon, J.: Socioeconomic inequalities in the diffusion of health technology: Uptake of coronary procedures as an example. *Social Science & Medicine*, 72/2. sz. 224–249. old. Lin, S., Jan, K. & Kao, J.: Colleague interactions and new drug prescribing behavior: The case of the initial prescription of antidepressants in Taiwanese medical centers. *Social Science & Medicine*, 73/8. sz. 1208–1213. old.

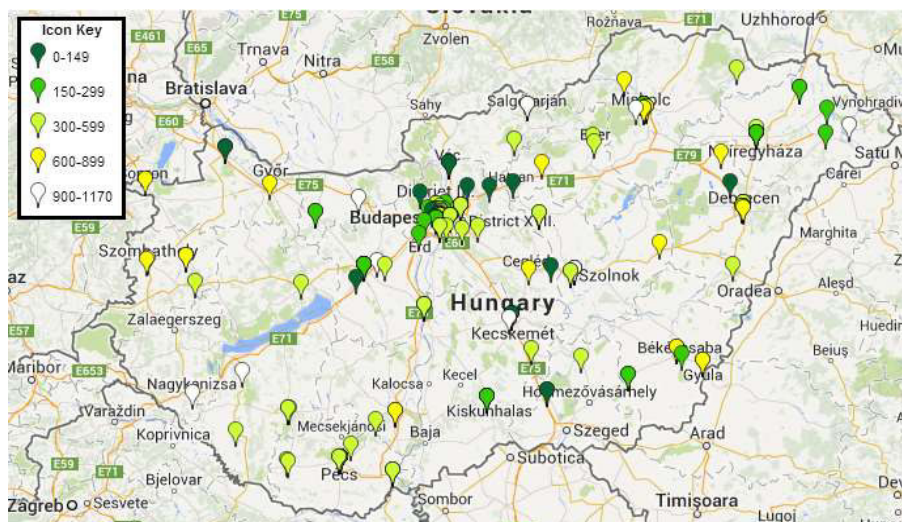
vezetőség tagja, ki az, aki valamilyen szakmai díjban részesült, illetve kik azok, akik a két évente megrendezésre kerülő kongresszuson előadást tartottak. A Központi Statisztikai Hivatal (továbbiakban KSH) városnépszerűségi adatai alapján a szakorvosok munkahelyének városméretét állapítottuk meg. A Google Maps alapján a szakorvosok közötti távolságot kalkuláltuk ki. A magyarázó változókat Lublőy⁴⁹⁰ szisztematikus irodalomfeldolgozása alapján választottuk ki.

Gyógyszerek bemutatása

A kutatásunkba azért ezeket a termékeket (Actos, Galvus) választottunk be, mert korán vezették be Magyarországra és mégsem lettek sikeresek. Az Actos terméket a Lilly Hungaria cég forgalmazza, 2008 novemberében vezették be a magyar piacra. 2011 decemberében 3% volt a piaci részesedése az újonnan bevezetett antidiabetikus termékek körében, így nem nevezhető sikeres terméknek, hasonlóan a Galvus termékhez, amelyet 2008 novemberében vezették be, és 3,72% volt a piaci részesedése. A Galvus-t a Novartis cég forgalmazza. Az 1. és 2. ábrán látható a két gyógyszer terjedési folyamata: az ábrán minél világosabb a jelölés annál később alkalmazta az adott címen rendelő szakorvos a készítményt.

3. ábra - Actos terjedési folyamata Magyarországon
 Forrás: DoktorInfo Kft, EEKH, Google Maps alapján saját szerkesztés

4. ábra - Galvus terjedési folyamata Magyarországon
 Forrás: DoktorInfo Kft, EEKH, Google Maps alapján saját szerkesztés

⁴⁹⁰ Lublőy, Á.: Factors affecting the uptake of new medicines: a systematic literature review. *BMC Health Services Research*. Publikálásra benyújtva. A kézirat letölthető: <http://www.uni-corvinus.hu/index.php?id=50863>.

Magyarázó változók

A számításaink során a vizsgálatba bevont 318 diabetológus szakorvos esetében 25 magyarázó változóval rendelkezünk, amelyet hat csoportra osztottunk: szociodemográfiai változók (szakorvos neve, kora, végzésének helye), tudományos orientáció (szakorvos szakvizsgáinak száma, beosztása, publikációk száma, és hogy rendelkezik-e tudományos elismertséggel), a szakorvos felírási szokásai (egy betegre jutó javaslati receptek száma, felírt gyógyszermarkák száma inzulint alkalmazó betegek aránya), a betegportfólió karakterisztikái (betegek átlagéletkora, férfi betegek aránya, egy betegre jutó jövedelem, beteg állapota), a szakrendelés jellemzői (betegek száma, beutaló háziorvosok száma, betegenkénti kontraktusok száma, lojális betegek aránya, városméret, intézmény mérete, munkahelyek száma), és a társadalmi kapcsolatok (évfolyamtársi, társszerzői és földrajzi kapcsolatok). A társadalmi kapcsolatok elemzése azért fontos, mert egy adott szakorvos döntésére hatással lehet más orvosok véleménye, közöttük lévő interakciók⁴⁹¹. A társadalmi kapcsolatok változó csoportban található változók időtől függőek, hiszen az új készítményt elfogadó orvosok aránya folyamatosan változó. Az ok-okozati kapcsolat vizsgálata érdekében 30 napos csúsztatást alkalmaztuk ezeknél a változóknál.

Eredmények

A felírt gyógyszermarkák száma és a földrajzi távolság (35 km) mindkét gyógyszer esetében szignifikánsnak bizonyult. Ez a korábbi kutatásokkal egybevágó eredménynek tekinthető (hiányzik hivatkozás innen). Az Actos esetében a betegenként kontraktusok száma, és a betegek állapota, míg a Galvus estében a régi orális antidiabetikumok aránya, és társszerzői kapcsolatok bizonyultak szignifikánsnak.

	Actos	Galvus		Actos	Galvus
Szociodemográfiai változók			Betegportfóliónak karakterisztikái		
Szakorvos neve	1,139	0,879	Betegek átlagéletkora	1,029	1,016
Szakorvos kora	0,991	0,997	Férfi betegek aránya	1,005	0,995
Végzés helye	0,934	0,996	Egy betegre jutó éves jövedelem	1,000	1,000
Tudományos orientáció			Beteg állapota	1,009	
Szakvizsgák száma	0,909	0,961		*	1,005
Publikációk száma	1,011	0,988	Szakrendelés jellemzői		
Beosztása	0,887	0,996	Betegek száma	1,002	1,000
Tudományos elismertség	1,202	0,745	Beutaló háziorvosok száma	0,996	1,000
Szakorvos felírási szokásai			Betegenkénti kontaktusok száma	2,712	**
Egy betegre jutó receptek száma	0,951	0,994	Lojális betegek aránya	0,994	1,000
Felírt gyógyszermarkák száma	1,244	1,187	Városméret	0,843	1,004
Inzulin aránya	1,005	0,974	Intézmény mérete	1,261	0,858
		***	Munkahelyek száma	1,116	1,094
		***			

⁴⁹¹ McGettigan, P. et al., Prescribers prefer people: The sources of information used by doctors for prescribing suggest that the medium is more important than the message. *British Journal of Clinical Pharmacology*, 51/2. sz. 184–189. old.

Peay, M.Y. & Peay, E.R.: Innovation in high risk drug therapy. *Social Science & Medicine*, 39/1. sz. 39–52. old.

Prosser, H. & Walley, T.: New drug prescribing by hospital doctors: the nature and meaning of knowledge. *Social Science & Medicine*, 62/7. sz. 1565–1578. old.

Társadalmi kapcsolatok

Évfolyamtársak	1,008	1,016
Társszerzői kapcsolatok	0,972	0,954 *
Földrajzi távolság (35 km)	1,082 ***	1,052 **

Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy kutatásunk során csak a szakorvosok azon receptfelírásait tudtuk figyelembe venni, amelyet az adott szakorvos a mintában szereplő háziorvosok valamelyikének utánírásra javasolt. A szakorvosok saját hatáskörben történő felírásáról, illetve a mintában nem szereplő háziorvosoknak történő javasolásról adatokkal nem rendelkezünk. Elképzelhető így, hogy némely szakorvos annál korábban kezdte el az új készítményt alkalmazni, mint ahogy azt mi észleltük.

Összefoglaló

A nemzetközi trendekkel összhangban a cukorbetegségben szenvedő betegek száma hazánkban is folyamatosan nő, és a nagy piaci potenciál miatt a gyógyszergyártó cégek a közelmúltban számos új készítményt fejlesztettek ki. Tanulmányunk célja, azon tényezők azonosítása, amelyek szignifikánsan befolyásolták két innovatív orális antidiabetikum terjedési folyamatát. A számításaink során a vizsgálatba bevont 318 diabetológus szakorvos esetében 25 magyarázó változóval rendelkezünk, amelyet öt csoportra osztottunk: szociodemográfiai változók, munkahellyel kapcsolatos változók, a szakrendelés jellemzői, a szakorvos felírási szokásai, valamint a szakorvos betegportfóliójának jellemzői. A terjedési folyamatra ható tényezőket a Cox modell segítségével határoztuk meg. A felírt gyógyszer márkák száma és a földrajzi távolság (35 km) mindkét gyógyszer esetében szignifikánsnak bizonyult. Az Actos esetében a betegenként kontraktusok száma, és a betegek állapota, míg a Galvus esetében a régi orális antidiabetikumok aránya, és társszerzői kapcsolatok bizonyultak szignifikánsnak. A kapott összefüggések javarészt összhangban vannak a hasonló nemzetközi kutatások eredményeivel.